

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש רגיני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א', שכונת פת, ירושלים 93282 • טל': 02) 640-4333 • פקס: 02) 640-4353
26A Berel Locker St., Paf Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

המחלוקת

בשבועות הקרובים נעסוק בבית המדרש החברתי בנושא המחלוקת, על פניו השונות: פלגנות, אחדות, סובלנות, פלורליזם, אדישות... זהו נושא יסודי בהבנת החברה הישראלית של ימינו, הן מבחינה מציאותית והן מבחינת התשתית התרבותית/אידיאולוגית.

והחבור הנזכר מלא כלו מהמחלוקת האלה והדומים להם

(ר' יצחק דוראן, ספר מעשה אפוד, וינה תרכ"ה, עמ' 6).

הרב יחיאל אפשטיין (כמו גם אחרים) ראה את המחלוקת דווקא כתופעה חיובית:

3. "ואדרבא, זאת היא תפארת תורתנו הקדושה והטהורה, וכל התורה כולה נקראת שירה, ותפארת השיר היא כשהקולות משונים זה מזה, וזהו עיקר הנעימות. ומי שמשוטט בים התלמוד יראה נעימות משונות בכל הקולות המשונות זה מזה" (הקדמת ערוך השולחן, חושן משפט).

איך אפשר להתייחס למחלוקת באופן חיובי? נביא שלושה מודלים שונים המאפשרים זאת.

ב. תועלת לבירור האמת

4. "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים - אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהוא לשם שמים - זו מחלוקת הלל ושמאי; ושאינה לשם שמים - זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות פ"ה מ"ז).

5. "אע"פ שאלו אוסרין ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי" (יבמות פ"א מ"ד).

6. "כי ידוע שהויכוח מן הצדדים ההפכיות בעיון ובלמוד הוא סיבת יציאת הדבר לאור, והיוודע האמת והתבררו בזולת שום ספק; ולכן הספקות וההערות והקושיות הן מכוא גדול להשגת המבוקש, והחוקר עצמו אמר שהספקות עשו את האנשים

א. המחלוקת כתופעה שלילית

הרמב"ם ראה את המחלוקת כתופעה שלילית ביסודה (וגם ניתנת למניעה):

1. "אבל אמרם 'משרבו תלמידי הלל ושמאי שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל', עניין דבר זה ברור מאוד; כי שני אנשים שהם שווים בהבנה ובעיון ובידיעת הכללים שלמדים מהם, לא תהיה ביניהם מחלוקת במה שלומדים באחת המידות בשום פנים, ואם תהיה תהיה מועטת, כמו שלא מצאנו מחלוקת בין שמאי והלל אלא בהלכות אחדות, לפי שדרכי לימודם בכל מה שהיו לומדים אותו באחת המידות היו קרובים זה לזה, וגם הכללים הנכונים שהיו אצל זה היו אצל השני. וכאשר נתמעט לימוד תלמידיהם ונחלשו אצלם דרכי הדין בהשוואה לשמאי והלל רבותיהם, נפלה מחלוקת ביניהם בשעת המשא ומתן בהרבה עניינים, לפי שכל אחד מהם דן לפי כוח שכלו ולפי הכללים הידועים לו, ואין להאשים בכך, כי לא נוכל אנחנו להכריח שני בני אדם המתווכחים שיתווכחו לפי רמת שכלם של יהושע ופנחס" (הקדמת פירוש המשניות לרמב"ם).

היו בזה אף קיצוניים ממנו:

2. "כי הוא בלתי אפשר שיתייחד החבור הזה התלמודי בהקנאת ההצלחה האחרונה לאדם, לפי שהחבור הזה כולל עניינים רבים שאי אפשר שיתחייב מהם הצלחה לאדם, כמו שהוא העניין בהרבה מההגדות הנכללות בו וקצת מעשיות, וגם כי החבור הזה כולל המחלוקת הגדולה אשר נפלו בין חכמי ישראל במשפטי התורה, אשר האחד מחלקי הסותר לבד הוא הצורך וזולתו בטל, ואי אפשר שתחייב הצלחה נצחית מהבטל...

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש ג'יני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל': 02-640-4333 • פקס: 02-640-4353
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה: הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר: כולם 'ניתנו מרועה אחד', אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרו, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא... אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין, לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין" (חגיגה ג:).

10. "ואמר 'בעלי אסופות', פי' כי אי אפשר שיהיה דעת החכמים על דרך אחד, ואי אפשר שלא יהיה חילוק ביניהם כפי מה שהם מחולקים בשכלם, כי כל דבר ודבר אי אפשר שלא יהא בחינה יותר מאחת לדבר אחד. שאף אם הדבר טמא, אי אפשר שלא יהיה לו צד בחינה אל טהרה של מה, וכך אם הדבר טהור, אי אפשר שלא יהיה לו בחינה מה של טומאה. ובני אדם מחולקים בשכל, ואי אפשר שיהיו כל שכלי בני אדם על דרך אחד כמו שיתבאר, ולכך כל אחד ואחד מקבל בחינה אחת כפי חלק שכלו" (מהר"ל, באר הגולה, באר א', עמ' יט).

אצל הרב קוק הפכה גישה זו לעמדה פילוסופית כללית:

11. "הרבו של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל אחד לפי ערכו, מקומו ועניינו. ואדרבא, גם העניינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמיתת החוכמה לכל צדדיה, שרק על ידי קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצועות החלוקים, דווקא על ידם יראה אור האמת והצדק... כי הבניין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם תבנה מצדדים שונים ומשיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מדרכי עבודה והדרכה וחינוך שונים, שכל אחד תופס מקומו וערכו... ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החוכמה, וצריך לעיין בדברים איך למצוא את החוק הפנימי שבמושגים, שבזה יתיישרו הדברים ולא יהיו סותרים זה את זה" (עולת ראייה, ח"א, עמ' של-שלא).

ד. כולם צודקים

חכמים. וזה הדבר ראוי שיהיה שמור ביד כל דורש ידיעת האמת בכל ספר וחוכמה: ידוע שהספקות לא ישלמו אלא בהימצא כת כנגד כת שואל ומשיב להוציא לאור משפט. והדבר הזה נעלם מעיני המלעיגים על מה שאמרו חז"ל, שאם היו כל הסנהדרין דנין מיתה לאיש אחד לא היה מומת, ואם היו מועטים מזכים ורובם מחייבים היה מומת, שעם היות גזרת הכתוב מחייבת כן, וכמו שדרשו בגמ', הטעם אשר שמעתי בזה בשם הרמב"ם ז"ל הוא נכון מאוד, והוא עצמו מה שכתבתי, להודיע ולהשמיע כי כשאין כת מנגדת על פי קושיות וטענות בחקירה מן החקירות, אי אפשר שיצא הדבר לאור, ואפשר שכולם יפלו בטעות... ואם כן יאמר התנא שכשהמחלוקת היא לשם שמים... בודאי סוף אותם המחלוקת יתקיימו ויהיו נזכרים יחד, הואיל ובאים לדעת ברירת האמת, צריך להעריך שתי כתות המחלוקת, ועם המחלוקת עצמה יתברר האמת. ולכן דין הוא שישארו כל כתות המחלוקת נזכרים ונעשים יחדיו, עם היות שאין האמת אלא באחד מהם" (מדרש שמואל, אבות פ"ה מ"ז).

ג. אמת מורכבת

7. "שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל. הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל" (עירובין ג:).

מה פירוש "אלו ואלו דברי אלוהים חיים"? איך זה ייתכן, אם הלכה רק כבית הלל?

8. "כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר, כל חד אמר הכי מסתבר טעמא, אין כאן שקר; כל חד וחד סברא דידיה קאמר: מר יהיב טעמא להיתרא ומר יהיב טעמא לאיסורא, מר מדמי מילתא למילתא הכי, ומר מדמי ליה בעניינא אחרינא. ואיכא למימר 'אלו ואלו דברי אלוהים חיים הם': זימנין דשייך האי טעמא, וזימנין דשייך האי טעמא, שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט" (רש"י כתובות נז:).

9. "דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים, בעלי אסופות, נתנו מרועה אחד... 'בעלי אסופות' - אלו תלמידי חכמים

נשמת • NISHMAT
מדרשה גבוהה ללימודי
תורה לנשים
ע"ש ג'יני שוטנשטיין (ע"ר)

THE JEANIE SCHOTTENSTEIN
CENTER FOR ADVANCED
TORAH STUDY FOR WOMEN

רח' ברל לוקר 26 א, שכונת פת, ירושלים 93282 • טל': (02) 640-4333 • פקס: (02) 640-4353
26A Berel Locker St., Pat Neighborhood, Jerusalem 93282 • Tel: (02) 640-4333 • Fax: (02) 640-4353

בתחומים מוגבלים, אפשר להציע גם פלורליזם קיצוני עוד יותר:

12. "לכל אדם ואדם יש לו דרך בפני עצמו לילך בו, כי אין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהם דומים זה לזה, ואין טבע שני בני אדם שווה. וכשהיו נביאים היו הולכים אצל הנביאים לדרוש את ה', והיה הנביא אומר, על פי משפט הנבואה, דרכו אשר ילך בה לפי שורש נשמתו ולפי טבע גופו. ומשבטלה הנבואה יש רוח הקודש בישראל, ואיש עצתו יודיענו איך להתנהג, ורוח הקודש יש לכל אדם ואדם" (ביאור הגר"א על משלי ט"ז, ד).

13. "מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר, והיה מאריך יותר מדאי. אמרו לו תלמידיו: רבנו, כמה ארכן הוא זה! אמר להם: כלום מאריך יותר ממשה רבנו, דכתיב ביה 'את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה' וגו'?! שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני ר"א, והיה מקצר יותר מדאי. אמרו לו תלמידיו: כמה קצרן הוא זה! אמר להם: כלום מקצר יותר ממשה רבנו, דכתיב 'אל נא רפא נא לה'?!" (ברכות לד.).

14. "פעם בא ר' דוב בער מראדושיץ לפני רבו 'החזוה' מלובלין וביקש ממנו: 'ילמדנו רבנו דרך כוללת בעבודת הבורא!' השיב הצדיק: 'אי אתה יכול לומר לו לאדם, איזו הדרך ילך בה. הרבה דרכים לאדם לעבוד את השם. יש אדם העובד את השם על ידי לימוד התורה, ויש שהוא עובדו על ידי תפילה, ואף יכול אתה לעובדו על ידי דבר והיפוכו: אחד עובדו בתענית, ואחד באכילה ושתיה. כל אדם צריך ליתן את דעתו, לאיזו דרך לבו מושכו, ובה בדרך יבחר בכל מאודו' " (מ' בובר, דרכו של אדם על פי תורת החסידות, ירושלים תשי"ז, עמ' 14).